

Oude afbeeldingen van het Friesche paard en van Friesch rundvee.

Als oudheidsliefhebbers stellen wij ons dikwijls de vraag: Hoe waren deze of gene toestanden bij onze voorouders vele of enkele eeuwen geleden, een vraag, waarvan het antwoord zijn nut kan hebben, omdat in het verleden het heden en de toekomst ligt opgesloten. Voor meerdere zaken kunnen wij daarbij in overvloedige mate gebruik maken van oude en nieuwe literatuur en afbeeldingen, zoodat een voorstelling van oudere toestanden op dat gebied vrij eenvoudig is.

Voor andere zijn de bronnen van onze kennis schaarsch en is het zeker de moeite waard, wanneer ons oude afbeeldingen in handen komen, deze meer algemeen bekend te maken. Zoo gaat het zeker met de rassen van het Friesche paard en het Friesche hoornvee in vroegere eeuwen.

Holland het schildersland bij uitnemendheid had in de 17e en de 18e eeuw een groot aantal schilders en teekenaars, waarvan velen zich speciaal toegedden op de afbeelding van paarden en vee. Roeland Savry, Paulus Potter, Salomon van Ruysdael, Aelbert Cuyp, Adriaen van der Velde, Nicolaas Berghem, om maar enkelen van de meest bekende te noemen, waren allen liefhebbers van onze paarden- en veerassen. Met de hun eigen juistheid hebben zij hunne landschappen met vee gestoffeerd, maar zij woonden en werkten allen in het centrum van ons land en zij zochten daar in de eigen omgeving de voorbeelden voor hunne schilderijen.

Toevallig kreeg ik dezer dagen echter een paar 17e en 18e eeuwse afbeeldingen in handen van exemplaren van het Friesche paarden- en hoornveeras.

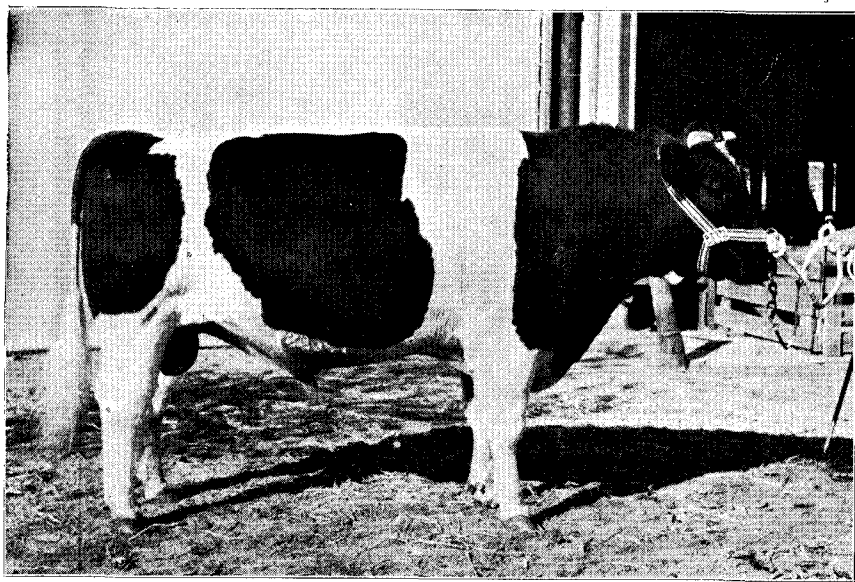
De oudste is een ets van Paulus Potter uit het jaar 1652. Van oudsher heeft het hier afgebeelde Friesche paard als zoodanig gegolden. Adam Bartsch, die in de vorige eeuw een beschrijving gaf van de etsen van onze grootmeesters uit de 17e eeuw heeft reeds de hier afgebeelde ets betiteld als „Le cheval de la Frise”.

Als leek laat ik gaarne aan kenners over om crop te wijzen hoe de afhangende schoft, de zware fiterlokken van de pooten, de mooie beharing van staart en manen, de betrekkelijk kleine kop en andere hoedanigheden van het voor bijna 300 jaar geleden afgebeelde paard, overeenkomen met de tegenwoordige prachtexemplaren van ons Friesche paardenras.

Dat het Friesche paard niet alleen als landbouwpard zijn waarde heeft maar zelfs als circuspaard door zijn vernuftigheid en goedleersheid uitstekend geschikt is, bracht mij een herinnering uit mijn jeugd te binnen.

Het was in het laatste kwart van de 19e eeuw. Oscar Carrée Senior was op een van zijn tochten bij gelegenheid van de Leeuwarder Kermis met zijn circustent hier. Toevallig in Wartena deelnemend aan een zeilpartij hoorde hij van een boer, die op de Saytersplaats woonde en als tijdverdrijf aan zijn paard in den winter allerlei circus-kunsten had geleerd. Verzocht om in 't circus te komen bleek het koppige Friesche paard daar onwillig om de door zijn baas aan hem geleerde kunsten te toonen, totdat de vrouw van den boer in het circus verscheen. Met het traditioneele suikerklontje was de onwilligheid van het vernuftige dier dra overwonnen. Jarenlang is sindsdien de paardendresseur Oscar Carrée beschermheer geweest van de zeilvereniging te Wartena.

Het door Potter afgebeelde paard is blijkbaar een appelschimmel van het type, dat in het laatst van de 18e eeuw nogal eens verscheen op onze harddraverijen en dat wij als jongens gewoonlijk

Een Friesche stier uit 1940.

aanzagen voor een afstammeling van den hengst Thabor, die deze kleur had. Toch is de kleur van het typische Friesche paard ook in vroeger eeuwen het gitzwart geweest, dat bij de jonge hengsten in het circus Strassburger ook uitblonk. In vroegere eeuwen toch waren de Friesche zwarte paarden speciaal gezocht om in de begrafenistoeten in Londen dienst te doen.

Door de liefhebberij, die onze voorouders in de 18e en 19e eeuw hadden in de draverijen onder den man of voor de krompaneelen chais zijn ons vele afbeeldingen van Friesche paarden uit den tijd van omstreeks het jaar 1800 bewaard gebleven. In ons Friesch Museum zijn er meerdere exemplaren van te zien.

Zeldzamer nog zijn oude afbeeldingen van Friesch rundvee en toen ik een aquarel van een Frieschen schilder van ruim vijf-kwart eeuw geleden vond, waarop een tweetal exemplaren waren afgebeeld, meende ik dat het wel de moeite waard zou zijn ook hiervan een afbeelding te geven.

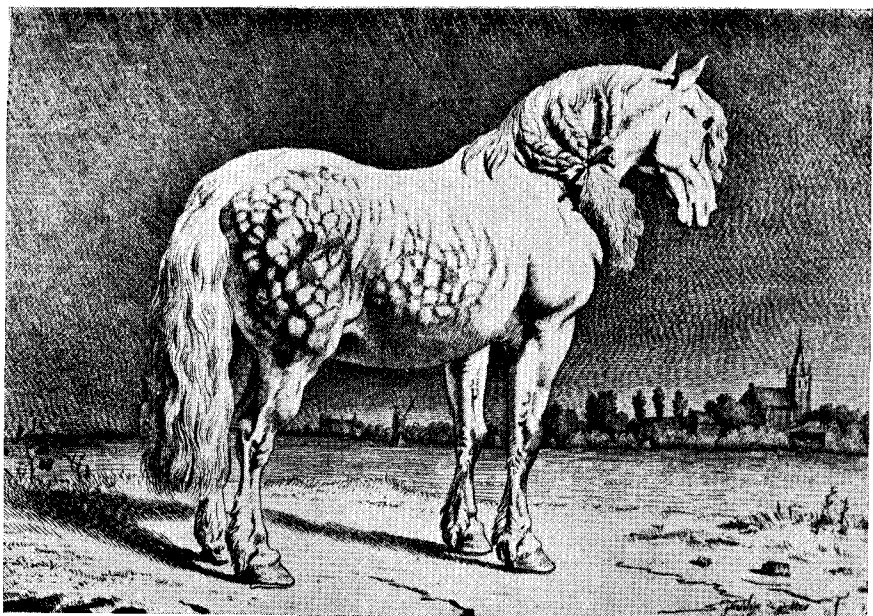
Onder de aquarel is geschreven: „Na het leven geteekend door D. Sjollema den 17 November 1811”, terwijl de schilder om de natuurgetrouwheid van zijn afbeelding te onderstrepen de Oude Vriesche en Rijnlandsche maat op zijn plaat heeft aangegeven. Wij worden hierbij herinnerd aan de oude koopmansstukken der 18e en 19e eeuwse veekooplui, waarvan wij vele exemplaren voor den ondergang hebben kunnen behoeden. Deze stukken hadden naar mij vaak is verteld de schofthoogte van een normale koe uit die tijden.

Dirk Piebes Sjollema werd in 1760 te Terbandster Schans bij Heerenveen geboren. In de omgeving van zijn geboorteplaats bleef hij tot zijn 80e jaar werkzaam. Na zijn overlijden in 1841 werden de door hem nagelaten schilderijen en teekingen te Heerenveen geveild.

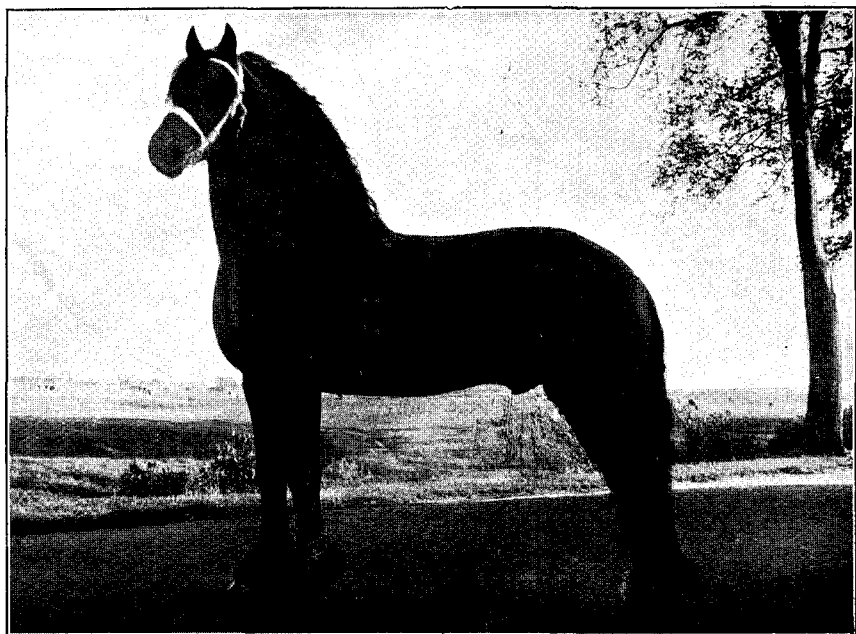
De stier op den voorgrond is roodbont. De koe terzijde zwart. Ook hier zijn de beesten geteekend zoo, dat de verschillende hoedanigheden van het beest er zoo goed mogelijk in uitkomen. Gaarne zou ik ook hier aan een deskundige het woord geven om de qualiteiten van dezen Frieschen stier en -koe te vergelijken bij het stamboektype, dat wij tegenwoordig kennen.

Vast staat hierbij wel, dat het type van bijna anderhalve eeuw geleden kleiner van afmetingen geweest zal zijn dan zijn afstammeling uit 1940, en dat de roodbonte beslagen in vroeger tijden veel talrijker geweest zijn dan thans nog het geval is. Opvallend is de absolute verandering in het type der hoorns. Dat de lange slanke wijduitstaande hoorns op de afbeelding van 1811 geen fantasie van den schilder zijn geweest, maar wel degelijk juist, bleek mij uit een stel dergelijke hoorns, thans bewaard in de landbouwafdeeling op Stania-State. Ik trof deze laatste exemplaren als uithangteekening aan toen ik voor eenige jaren de huiden-zouterij van de firma Gebr. van der Meulen uit de 18e en 19e eeuw op het Noord-Vliet bij Leeuwarden verkocht. Toen ik deze aanwinst voor ons landbouw-museum wist te verkrijgen, meende ik eerst — blijkbaar echter ten onrechte — met de hoorns van een buitenlandsch veeras te maken te hebben.

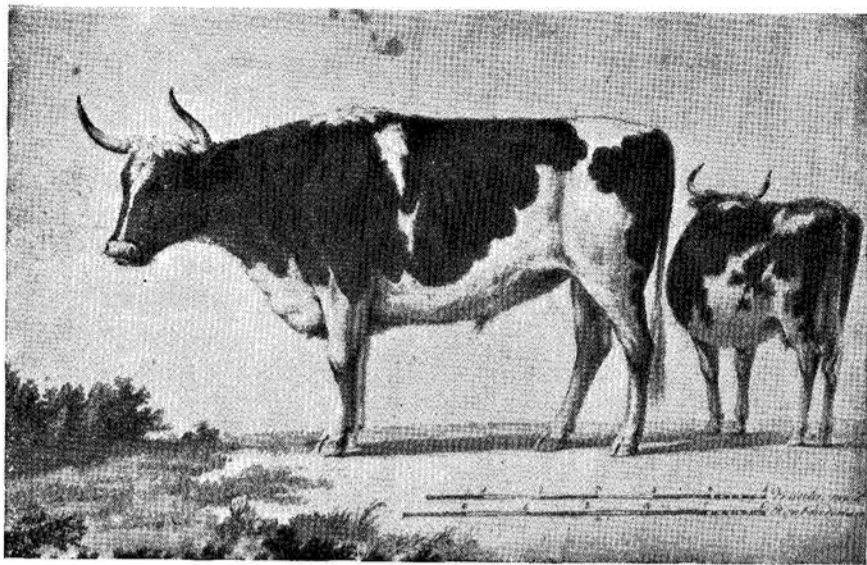
Uit de aquarel van Sjollema blijkt echter, dat deze fraai gebogen wijduitstaande hoorns in vroegere eeuwen bij het Friesche ras voorkwamen. Ook de drinkhoorns, die in oude tijden bij de Gildefeesten en andere samenkomsten in gebruik waren kunnen dus zeer goed van Friesch vee afkomstig zijn. In ons Friesch Museum worden meerdere prachtexemplaren bewaard, waarvan die van het Sint Anthonius-gilde te Stavoren uit het jaar 1397 zeker wel de oudste en merkwaardigste is. Ook op de oude schilderijen respectievelijk afkomstig van de families Æminga en Kamsterd, die vroeger op Tjaarda-State te Rinsumageest hebben gehangen en waarvan één exemplaar wordt bewaard in het Friesch Museum, het andere in het Coulon-huis te Leeuwarden, worden dergelijke drinkhoorns afgebeeld. Deze schilderijen zijn in de 18e eeuw gemaakt naar een verloren gegaan 16e eeuwse schilderij, voorstellende een Friesche maaltijd van omstreeks 1550. Het onderschrift op beide schilderijen in het Middeleeuwsch Friesch luidt: „Dio Friesche taefel wyer all tyden versjoen mey principaele riuchten op harre Kerstendeggen hallingen off friuwe Spreckinne”. De principale gerechten, die wij bij den feestmaaltijd zien opgedischt waren brood, boter, vleesch, spek en vet. Uit den drinkhoorn werd zeker het zelf gebrouwen bier gedronken.

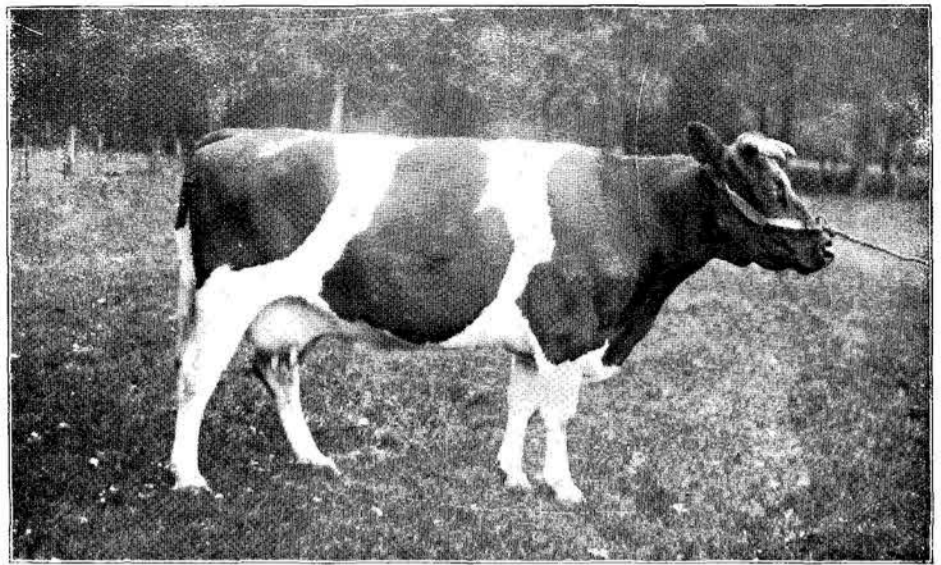
Een Friesch paard uit 1652.

Een Friesch paard uit dezen tijd.

Roodbonte Friesche stier en dito zwartbonte koe uit 1811.

Een Friesche koe uit dezen tijd.

Ten slotte kan ik nog de afbeelding geven van een paar stukjes oud aardewerk. Op het eene komt de afbeelding van een paard voor, dat zoozeer overeenkomt met ons Friesche ras, dat wij dezen schotel op dien grond voor een Friesch product kunnen houden. Let ook hierbij maar eens op de afhangende schoft, de beharing van staart en manen en andere typische eigenschappen van ons Friesch paard.

Niet minder typisch is de Friesche koe, waaraan de schilder-pottenbakker een grappig lachend uiterlijk heeft gegeven, op de daarnaast staande schotel. Blijkens het onderschrift dateert deze schotel uit het jaar 1751. In alle opzichten draagt deze schotel het karakter van een oud majolica-product uit de fabriek van de gebroeders Tichelaar te Makkum.

Sinds omstreeks 1669 is deze aardewerk-fabriek reeds in het bezit van deze zelfde familie van fabrikanten geweest en nog steeds wordt op gelijke wijze als voor bijna drie eeuwen hier dit oudvaderlandsche product gemaakt.

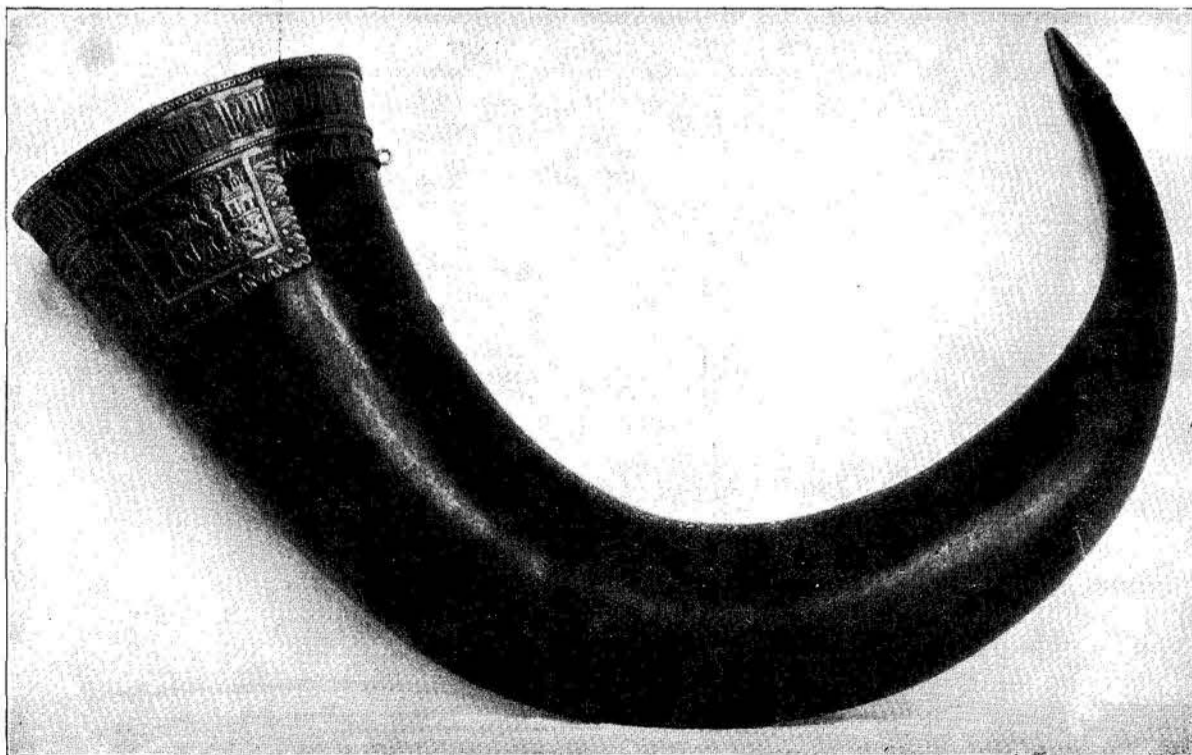
Ook hier is de overeenstemming met de tegenwoordige Friesche koe duidelijk te zien, terwijl ook deze afbeelding, wat wij hiervoor over de sierlijk, gekromde, wijd uitstaande hoorns van de oude Friesche hoornbeesten hebben beweerd, ten volle bevestigt.

Als de Redactie dit artikel, met de door mij bijeengezochte oude afbeeldingen, ter vergelijking nog zou willen verrijken met afbeeldingen van exemplaren van onze tegenwoordige Friesche rassen, zou hiermee, naar het mij voorkomt, een aardige bijdrage geleverd zijn voor de bestudeering van het uiterlijk onzer oude paarden- en hoornbeesten-rassen gedurende de laatste drie eeuwen.

NANNE OTTEMA.

18e Eeuwsche aardewerk, borden met afb. van een Friesche koe en Friesch paard.

De hoorn van het St. Antoniusgild te Stavoren uit 1397.